

ugyan, de igazi értelmét csak a konkrét anyagon keresztül kaphatná meg. Juhász metaforái, szimbólumai pedig teljesen kívül estek a szerző látószögén, holott ezek nélkül egy költő művészi eszközeiről beszélni nem lehet. De amit mond, az sem mindig meggyőző. A szonettel kapcsolatban például ezt olvashatjuk: „mellőzte a két ottava rímközhelyét, s csupán a két tercínában érvényesített közös rímrendszert” (286. l.). Ha el is tekintünk attól, hogy a szonett két háromsoros szakaszát nem egészen precíz tercínának nevezni, az első két négysoros versszak semmiképpen sem „két ottava”, hanem csak egy. Problématisus az a megállapítás is, hogy a stanza alkalmasabb „kifejezési formája” volna a „politikai hitvallásnak”, mint a szonett. Tudott dolog, hogy a stanza epikus, leíró jellegű forma, mely szavalásra, már csak kötetlenebb terjedelménél fogva is, alkalmasabb a szonettnél. De alkalmasabb az ünnepléses, patétikus hang megütésére is, s egyben bizonyos distanciát, távolságot is feltételez a tárggyal szemben. Juhásznak *A Munkásotthon homlokára* és a *Hűvétra* című verse is inkább ünneplő óda, mintsem lírai vallomás. Erőltetettnek érzem, mikor azzal bizonyítja, hogy Juhász tudatában van költészete zeneiségének, hogy „vers helyett következetesen dalról” beszél. A költők általában nem „verselnek”, hanem „dalolnak”, ez eléggé közhely. A példákat természetesen itt is lehetne folytatni.

Általában a könyvre bizonyos túlrtság, olykor már-már okozkodó túlmagyarázás jellemző, mely meggátolja az olvasót, hogy a valóban meglevő értékeket kellő mértékben élvezni tudja. Kevesebb több lett volna: gondos szerkesztéssel, súlypontosítással, húzással áttekinthetőbbé, egységesebbé lehetett volna tenni a művet. Ez annál inkább hasznos lett volna, ha megtörténik, mert a könyv fő mondanivalója lényegében igaz. Azt ugyan nem érzem bizonyítottnak, hogy Juhász Gyula tagja volt a szociáldemokrata pártnak, de nem is tartom lényegesnek a formális tagságot. Sőt inkább veszélyesnek azt, amikor Péter László Juhász „szociáldemokratizmusáról” beszél. Nem egészen világos előttem, mit ért rajta? A szociáldemokrata párt ebben az időben, minden hibája mellett is, önmagát marxistának valló párt volt. Juhász viszont még ebben az értelemben is nehéz volna marxistának nevezni. Véleményem szerint itt ez a döntő, nem a formális tagság! Azon a tényen, hogy Juhász szolidaritást vállalt a munkásosztállyal, harcostársainak tekintette a munkásokat ez mit sem változtat. Emlékeinkben úgy él ő, mint *A Munkásotthon homlokára* és az *Új vallomás* nagyszerű énekese.

Kispéter András

Éder Zoltán: *Babits a katedrán*. Bp. 1966. Szépirodalmi K. 277 l.

Baja, Szeged, Fogaras, majd az újpesti illetve budapesti tanárkodás jelentik Babits pedagógiai pályájának egyes állomásait. Az a másfél évtized, amit 1905-től a forradalmakig ez az időszak átölel, a pályakezdés, a költői, írói kiforrás s a tudatos nagy művészézés éveit foglalja magában. Eszmeileg Ady tagadásától Ady művészetének igenléisig s — legalábbis a háború kérdésében — az Adyval való harcostárs szerepének vállalásáig terjed. Éppen ezért, ha a művészi érték szempontjából nehéz lenne is dönteni az 1920 előtti vagy az azutáni pályaszakasz javára, irodalomtörténetileg bizonyosan ez a 15 év jelenti a fontosabbat, az izgalmasabbat. Talán ezért is van, hogy az utóbbi években némi lendületet vett Babits-kutatás is elsősorban ezekre az évekre koncentrált. Éder Zoltán könyve Babits életének ezt az átfogó szakaszát a pedagógusi pálya szempontjából kívánja áttekinteni, a könyv címe szerint elsősorban a tanár portréját, a tanári tevékenység mozzanatait állítva előtérbe. Mindebben viszonylag gazdag előmunkálatokra támaszkodhatott mindenekelőtt Belia György, Bisztray Gyula és saját korábbi kutatásaiban. Ezek a kutatások csupán a Szegeden eltöltött két esztendő történetét hagyták megvilágítatlannal, ezen túl azonban, szűkebben a tanári tevékenységre értve, úgyszólván minden lényeges részlet felszínre hoztak. Éder Zoltán könyve ezért ilyen szempontból már eleve kevés meglepetés keltésére számíthatott. Éder azonban többre törekedett, mint amennyit könyve címében megjelölt, s könyvének irodalomtörténetileg éppen azok a legfontosabb, újat hozó részei, amelyek a költő, a művész Babits útját követik a tanári pálya párhuzamába állítva. Ez, a tanári és a költői, írói pálya együttes nyomkövetése a könyvnek feltétlenül érdeme, de ebből fakadt egyik lényeges hibája is. Éder ugyanis láthatóan nem tisztázta kellően, hogy mire helyezze elsődlegesen a hangsúlyt. Könyve így rendkívül felemás benyomást kelt, s a költői, írói fejlődés egyes eseményeinek ecsetelése nem egyszer hosszú lapokon keresztül teljesen elfedi előttünk azt, ami a könyvnek mégiscsak fő szándéka volt, a tanár portréjának rajzát. Az utóbbiról szóló lapok, az újpesti fejezetet kivéve, különben is a könyv leggyengébb részei közé tartoznak. Színtelenségével, szükséztelenségével az előzetes kutatások eléggé gazdag eredményei ellenére ezek közt is kéri a bajai tanárkodásról írt fejezet. Éder mint ha valami különös szemérem tartotta volna vissza attól, hogy mások kutatásának tanulságait beépítse munkájába. Könyve ezért nem csak Babits bajai vagy fogarasi életének, tanári s művészi mindennapjainak bemutatásában hiányos,

hanem olykor a téma szempontjából fontos adatok tekintetében is. Ilyen pl. a bajai gyakorlóév letelével Babitsnak az a kísérlete hogy Kosztolányi segítségével Szabadkán szerezzen tanári állást, vagy a Fogarasra helyezés sajtóvisszhangjával kapcsolatban a Nap cikke és Babits erre adott nyilatkozata (*L. Babits – Juhász – Kosztolányi levelezése*. Bp. 1959. 83. ill. 131. lev. és jegyzeteik). A gyengén sikerült első részek után, amelyek a művészi pálya szempontjából sem igen hoznak újat, valóban kiemelkedik Babits újpesti tanárkodását visszaidéző, számos egykori tanítványt megszólító, kitűnően megírt s tartalmában is gazdag fejezet. Hogy milyen volt Babits, a tanár, azt Éder könyvében leginkább e lapokat olvasva tudjuk meg. A fejezet az élénk tanárportrén túl a Babits Fogarasról Újpestre helyezése körül az Újpest, a Világ, a Nyugat és a Népszava hasábjain lezajlott heves sajtópolémia feltárásával és elemzésével tágabb irodalomtörténeti szempontból is jelentős eredményeket hoz. A vita, amelynek során Ady művészetével szembeállítva elsősorban a Népszava támadta élesen Babitsot, csak erősíthette Babitsban az Adyhoz tartozás tudatát. Nyilvánvaló, amire Éder rámutat, hogy Babits *Ady Endrének* c. verse, amely Babits Adyhoz közelítő útjának fontos dokumentuma, keletkezésében közvetlenül függ össze e vitával.

Éder könyvének további fejezeteiből, a Babits Budapest tisztviselőtelepi és VI. kerületi tanárkodását, valamint közben a Budapestvidéki Tankerületi Főigazgatóságnál való rövid tevékenységét bemutató részekből is azok a lapok hoznak újat, amelyek nem szűken a tanár Babitsot állítják élénk. E részeknek terjedelmileg is nagyobb hányadát foglalják el az ilyen oldalak a középpontba Babits *Játszottam a kezével* c. versének keletkezéstörténetét és a vers körüli háborúságot helyezve. Ha a vers inkriminált befejezését illetően vitatható is a tudatos háborúellenességnek az a foka, amit Éder ezzel kapcsolatban Babitsnak tulajdonít, a vers keletkezéséről elmondottak mindenképp meggyőzőek, s a számos, egymásnak ellentmondó korábbi datálás után perdöntően helyezik a vers születését 1915-re, a megjelenés körüli időre, felfedve Babits érzelmi életének egy eddig számon nem tartott momentumát is. De ennél jelentősebb a vers körül támadt ádáz sajtóhadjárat részleteinek a teljességre törekvő bemutatása. Annak tudatosítása, hogy az 1915 őszén kirobant Ady–Rákosi perrel egy időben volt egy nem kevésbé éles hangú Babits–Rákosi per is, az Éder könyvének fontos érdeme. Ezt csak növeli, hogy a vers körül dúlt sajtóharcot Éder nem egyszerűen a kronológia szerint leltározva, hanem ezen belül a vita során kirajzolódtott különböző pártárgyalatok szerint csoportosítva veszi

számba. E vita anyagának feltárásán túl, figyelmet érdemel még Éder könyvében az az elemzés, amely Babits háborúellenes kiállását mutatja be, s amelyben a politikától addig visszahúzódozó Babits valóban Ady magasáig nőtt.

Éder munkáját lényegében 1918 tavaszával zárja amikor Babits megvált a VI. kerületi gimnáziumtól s mindössze szűk két és fél oldalt szentel a forradalmak alatti időszaknak. Holott épp Éder hangsúlyozza, hogy Babits szereplése a forradalmak idején „legáltalában olyan mértékben a tanáré, a nevelőé és az oktatóé, mint az íróé”. Ennek ellenére könyve pl. Babitsnak a proletárdiktatúra egyetemi katedráján végzett tevékenységét éppen csak megemlíti befejező mondatában, s annyit sem mond el róla, amennyit eddigi ismereteink szerint elmondhatott volna. Pedig e tevékenység megmutatása feltétlenül a könyv kereteibe tartozott. Az ismeretlen részletek kikutatásával pedig Éder hasznosan járulhatott volna hozzá az ekkori s a közvetlenül a forradalmak utáni Babits pályájának helyes értékeléséhez is.

Láng József

Benedek Marcell: Naplómát olvasom. Bp. 1965. Szépirodalmi K. 582 l.

Benedek Marcellt sok évtizedes írói, fordítói és irodalom-népszerűsítői tevékenység után most ismét új oldaláról, a naplórészlet műfajában ismerhette meg az olvasóközönség.

Benedek Marcell naplója az 1894–1962-ig terjedő kort, mintegy hét évtizedet ölel fel. A korabeli naplót kiegészíti az egyes fejezettekkel összefüggésben felmerülő visszaemlékezésekkel. Ezek a kiegészítések enyhén önirónikus jellegükkel fokozottan növelik a kötet érdekességét. Mivel Benedek Marcell irodalmi környezetben nőtt fel, és hosszú élete folyamán írók és kritikusok százaival ismerkedett meg valamilyen formában, feljegyzéseinek egyes részei nem érdektelenek az irodalomtörténet számára sem. Már középiskolás korában bensőséges barátság fűzi Lukács Györgyhez, később ez a barátság vezet el a Thália körbe is. Egy iskolai rendezvény kapcsán egyizben az agg Jókait is felkeresi. Érdemes megemlíteni, hogy iskolatársai között ott találjuk még Hóman Bálintot is, akivel a barátságot bizonyos fenntartásokkal annak egész élete folyamán megőrzi. Az egyetemi évek alatt Riedl Friggyessel kerül közelebbi kapcsolatba, akit, édesapja és Román Rolland mellett, legfőbb mintaképének tekint.

A napló egyik legérdekesebb része a Thália kör szervezéséről és működéséről szóló fejezet. Személyes ismeretség fűzi Balázs